

Шестакова О. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**МОРФОЛОГІЧНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ
ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ**

Стаття розглядає та аналізує лексику лінгвістичного термінополя корейської мови, а саме терміни, утворені морфологічним способом, а також їх відповідність діючим мовним нормам. У рамках спланованого Міністерством культури, спорту та туризму Республіки Корея проекту стандартизації термінів за останні роки було проведено багато досліджень, пов'язаних із словотвором термінів. Матеріалом цих досліджень були терміни точних наук або лексика корейської мови загалом, аналіз лінгвістичної термінології не проводився. Проте без такого аналізу неможливо провести повноцінну стандартизацію лексики лінгвістичної терміносистеми, адже без узгоджених універсальних моделей словотвору терміни, що не відповідають стандартизованим критеріям, продовжуватимуть з'являтися.

Серед загальних принципів формування та стандартизації термінів, прийнятих міжнародною спільнотою, одним із найважливіших є оцінка потенційної продуктивності терміна, а в корейській мові – саме морфологічні моделі термінотворення та терміни, утворені таким способом, показують найвищу продуктивність, тобто мають високий дериваційний потенціал (파생성). Причиною цього є використання в корейській мові складів, що мають ієрогліфічне походження – ханча (한자). Їхньою перевагою є не лише висока продуктивність, але й можливість передачі значення повноцінного слова одним складом, наприклад, 자 (字) – буква/склад, 어 (語) – мова. Результат аналізу термінів «Великого словника стандартної корейської мови» для визначення ханча, які використовуються найчастіше для створення лінгвістичних термінів, показав, що такі склади мають найвищий дериваційний потенціал: 어 (語, мова), 음 (音, звук), 사 (詞, мова/письмо), 문 (文, речення/письмо), 성 (聲, звук), 성 (性, природа, характеристика), 법 (法, закон/спосіб), 동 (句, рух) і 구 (句, речення, фраза).

Щодо негативних сторін морфологічного способу термінотворення, то дослідження показало такі проблеми: омонімія ієрогліфів, з яких утворюють терміни; порушення мовних норм (скорочення граматично значущих частин терміну, неправильне написання словосполучень). Необхідний подальший аналіз морфологічного словотвору для оптимізації словотвірних форм та визначення стандартизованих критеріїв для уникнення в подальшому вищезазначених проблем.

Ключові слова: морфологічний спосіб словотворення, термін, афікс, ханча, дериваційний потенціал, продуктивність.

Постановка проблеми. Важливим етапом становлення термінології будь-якої галузі є її систематизація [3, с. 156]. Праці Вюстера у ХХ ст., присвячені систематизації технічних термінів, дали поштовх формуванню основних принципів стандартизації у багатьох галузях [1, с. 75], але ці принципи застосовуються лише для роботи з уже існуючими термінами. Проте будь-яка наука не стоїть на місці, тому, окрім критеріїв роботи з термінами, що вже активно використовуються знавцями тих чи інших галузей, терміносистема вимагає визначення критеріїв для утворення нових термінів для того, щоб максимально зменшити необхідність проведення стандартизаційних заходів у майбутньому.

Критично важливим є створення стандартизованих моделей термінотворення для корейської

мови, яка багата на високопродуктивні словотвірні частини [10, с. 21], багато з яких є синонімічними, як от 인 (사람 인, 人) і 자 (놈 자, 者) – склади, додавання яких до основи слова надає йому значення «людина» (한국 + 인 = 한국인, 학습 + 자 = 학습자), або 말 (끝 말, 末) і 료/요 (마칠 료/마칠 요, 了), які означають «кінець, закінчення» (주말, 완료). Для створення таких моделей у першу чергу потрібно провести аналіз існуючої термінології для визначення найбільш універсальних способів термінотворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пе Сон Мі та Ші Чонг Кон проводили статистичний аналіз новостворених термінів для визначення патернів, притаманних термінотворенню у корейській мові, проте у їхній роботі аналізувалися

лише терміни точних наук. Лі Кванг Хо аналізував словотворчі афікси корейської мови. Чхве Хьон Йонг у своїх роботах досліджував лексико-семантичні та морфологічні способи творення слів у корейській мові, в той час як Чо Ин Кьон аналізував ці ж способи, обмежуючи матеріал досліджень лише термінами корейської мови. Хоча питання словотвору, зокрема творення термінів, протягом багатьох років залишається актуальним серед корейських лінгвістів, більшість досліджень фокусуються на термінології точних наук, оскільки швидкість появи нових понять, механізмів у таких галузях вища, отже, вищою є і потреба аналізу та класифікації лексики. Тому аналіз словотворчих способів конкретно в лінгвістичній термінології потребує детального вивчення.

Формулювання мети дослідження. Метою дослідження є визначення основних засобів морфологічного способу термінотворення лексики лінгвістичної галузі. Аналіз таких словотворчих одиниць передбачає також визначення відповідності цих одиниць мовним нормам та особливості їх функціонування.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що більшість галузей Кореї можуть похвалитися передовими позиціями на міжнародній арені, стандартизація та врегулювання терміносистем цих галузей відбулася досить пізно, а в деяких галузях, зокрема лінгвістиці, продовжується і сьогодні [9, с. 2-3]. Регулюється цей процес Законом про корейську мову редакції від 14 квітня 2011 року (국어 기본법) [8] та Постановою про виконання закону про мову від 22 серпня 2012 року (국어 기본법 시행령) [7]. Коли ми говоримо про «стандартизацію» в рамках вищезазначених законів, а також проектів, що були розпочаті Міністерством культури, спорту та туризму Республіки Корея для втілення цих законів, ми розуміємо процес відбору, класифікації та уніфікації професійної лексики, що використовується в межах окремого термінополя. Проте існує й інша сторона стандартизації, яка не згадується у цих документах, а саме створення правил для формування нових термінів, що вписувалися б у рамки стандартизованої терміносистеми. Перехід від одного підходу до іншого у процесі розвитку професійної лексики є природним та попереджає виникнення подальших непорозумінь та неточностей у створенні та використанні термінів. Зрозуміло, що такий перехід повинен бути ініційований та керований науковою спільнотою, адже він вимагає наукового та мовно-нормативного, а не законодавчого підходу до питання.

Хоча корейська наукова спільнота продовжує процес стандартизації термінів, видається доцільним у той же час почати розроблення правил та критеріїв для термінотворення, адже розвиток науки в останні роки лише пришвидшується, відповідно, з'являється все більше нових понять, які потрібно позначати. Навіть саме слово «термін» у корейській мові піддалося змінам – якщо колись термін позначали як «전문 용어», сьогодні також використовують синонім 전문어, утворений морфологічним способом – скороченням – приєднанням словотворчого афіксу «어» (말씀 어, 語) зі слова 용어 до першої частини словосполучення 전문.

Морфологічні моделі термінотворення є одними із найбільш вживаних у корейській мові [4, с. 6], адже вони показують високу продуктивність, а також дозволяють утворювати відносно короткі слова. Ця характеристика робить морфологічний спосіб особливо актуальним для використання в термінотворенні, адже однією із загальноприйнятих характеристик терміна є те, що термін повинен бути коротким [2, с. 12]. Саме тому для аналізу було обрано наявні морфологічні моделі словотворення в корейській мові.

Сьогодні основною базою для оцінки відповідності терміна загальноприйнятим міжнародним стандартам є стандарт ISO 704:2009 (попередня версія – ISO 704:2000) – «Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять». Даний документ подає перелік основних принципів формування нових термінів, таких як: вмотивованість терміна, систематичність, відповідність мовним нормам, зручність та ефективність використання, високий рівень продуктивності, дефінітивність, надання переваги еквівалентам у рідній мові, якщо такі існують [5]. Ці принципи є досить загальними, адже вони повинні максимально відповідати мовним нормам усіх мов світу, а тому не можуть враховувати особливості кожної окремо взятої мови. У даній роботі розглянуто один із найбільш значущих для термінотворення а корейській мові принципів – продуктивність, а саме: основні словотворчі афікси та їхні деривати.

Основним оціночним поняттям для словотворчих одиниць у корейській мові є дериваційний потенціал (파생성). Дериваційний потенціал афіксів у корейській мові значно вищий, ніж у слів, оскільки значна частина таких афіксів припадає на склади, що мають ієрогліфічне походження, – ханча (한자). Їхньою перевагою є не тільки висока продуктивність, але й те, що один склад пере-

дає значення повноцінного слова, наприклад, та ж «корейська лексика китайського походження/китайсько-корейська лексика» корейською виглядає набагато компактніше – 한자어: 한 (漢 한 나라 한) – «династія Хань» (у період правління якої Корейський півострів знаходився під владою Китаю), 자 (字 글자 자) – буква/склад, 어 (語 말 씀 어) – мова.

Аналіз лінгвістичних термінів, наведених у «Великому словнику стандартної корейської мови» («표준국어대사전») Національного інституту корейської мови, дозволив виділити наступні афікси, які зустрічаються найчастіше:

격 (격식 격, 格) – форма/позиція 객격, 관형격, 부사격, 주격, 호격;

구 (글귀 구, 句) – речення, фраза 관용구, 구두, 구절, 인용구;

대 (대할 대, 對) – (спів)відноситись 대격, 대등법, 대등절, 대상어;

동 (움직일 동, 動) – рух 동사, 감동사, 능동문, 사동사, 피동;

론 (논할 론, 論) – обговорювати, аргументувати 계통론, 구문론, 문법론, 어휘론;

문 (글월 문, 文) – речення/письмо 간투문, 고문, 곁문장, 내포문, 도문;

법 (법 법, 法) – закон/спосіб 가설법, 감탄법, 공손법, 대등법, 강의법;

사 (말 사, 글 사, 詞) – мова/письмо 명사, 감탄사, 단사, 사화집, 사명;

상 (서로 상, 相) – вигляд/база 진행상, 음상, 시상, 상관;

성 (성품 성, 性) – природа, характеристика 다의성, 단의성, 모호성, 전조성;

성 (소리 성, 聲) – звук 의성어, 거성, 무성음, 설성, 성대음;

어 (말씀 어, 語) – мова개념어, 고유어, 공통어, 언어, 구어, 국어학;

언 (말씀 언, 言) – мова 관계언, 무언부, 방언, 본용언, 언리학;

운 (운 운, 韻) – звук, рима 모운, 백육운, 성운, 운두, 운소, 음운론;

음 (소리 음, 音) – звук격음, 농음, 다음절, 모음, 발음, 방음, 음운학;

절 (마디 절, 節) – підсумовувати, слово개음절, 관형절, 단음절, 성절음;

접 (이을 접, 接) – приєднувати 접두사, 접미사, 간접법, 순접;

표 (표할 표, 標) – знак, позначати기표, 무언표, 문표, 의문표, 특시표;

학 (배울 학, 學) – вчення 국어학, 기호학, 발음학, 어법학, 언어학;

형 (모양 형, 形) – форма, вигляд 감탄형, 관형구, 관형사형, 사동형;

화 (될 화, 化) – процес зміни стану간음화, 경구개음화, 무성화, 비음화;

Найвищу продуктивність показали такі афікси: 어 (мова), 음 (звук), 사 (мова/письмо), 문 (речення/письмо), 성 (звук), 성 (природа, характеристика), 법 (закон/спосіб), 동 (рух) і 구 (речення, фраза).

Афіксальний спосіб термінотворення за допомогою використання складів китайського походження дозволяє не лише створювати терміни, зручні для використання, але й максимально зберігає комфортну і звичну вимову для носіїв мови. Окрім того, такі терміни легко співвідносяться з наявними граматичними правилами, на відміну від запозичень з іноземних мов, категоризація та правильне використання яких може викликати труднощі.

Варто зауважити, що використання ханча для термінотворення не зобов'язує приєднувати їх виключно до основ сіно-корейського походження чи тільки інших ханча. Ієрогліфічні склади можуть приєднуватись до:

1) чисто корейських основ: 차례잇기 (次例잇기), 대그림씨 (대그림씨);

2) запозичених іноземних слів: українаер (Україна어), 터키어 (Turkey어).

При цьому позиція ієрогліфічних складів у слові також показує широку варіацію. Ханча можуть розміщуватись у:

– препозиції: 대이름씨 (대이름씨);

– постпозиції: 건너따옴법 (건너따옴법);

– бути частиною кореня: 말지도 (말地圖), 월점치기 (월點치기), 입천장소리되기 (입天障소리되기).

У той час коли ієрогліфічні склади показують високу продуктивність та зручність у використанні, використання їх має і негативні сторони. Однією з них є омонімія ієрогліфів. Наприклад, термін для позначення крапки з комою корейською – 반구절점 – в основі має такі ієрогліфи: 半 (반 반), 句 (글귀 구), 切 (끊을 절) та 點 (점 점). Проте кожен склад має такі співзвучні, але відмінні за значенням ієрогліфи:

반 – 反 (돌이킬 반), 班 (나눌 반), 般 (가지 반), 일반 반), 盤 (소반 반);

구 – 九 (아홉 구), 口 (입 구), 球 (공 구), 區 (구분할 구) та ще понад 300 можливих значень;

절 – 竊 (훔칠 절), 癩 (부스럼 절), 晷 (밝을 절), 𠄎 (마디 절);

점 – 店 (가게 점), 占 (점령할 점), 粘 (붙을 점), 霑 (젖을 점).

У більшості випадків зрозуміти, який ієрогліф відповідає даному звучанню, можна відносно легко завдяки контексту, в якому вживається

термін, а також загальній комбінації ієрогліфів у слові, проте іноді все-таки можливе множинне трактування словотворчих частин терміна, що створює незручності для читача/слухача. Часто в таких випадках автор тексту в дужках зазначає відповідні ієрогліфи або корейський еквівалент, щоб уникнути виникнення непорозумінь. Однак існують і односкладові терміни, значення яких без подібних пояснень та виноска зрозуміти практично неможливо. Наприклад, термін «гармонія» ㄹ-화 (화할 화, 和), співзвучний із 122 ієрогліфами, згідно зі словником ханча Naver [6]. Очевидно, що в такому випадку доцільно використовувати більш конкретний варіант 조화, незважаючи на те, що на перший погляд він може виглядати не дуже вдалим і перевантаженим у смислового значенні, адже і 조 (고를 조, 調), і 화 (화할 화, 和) означають «гармонію», «підходити один одному».

Тенденції останніх років у термінотворенні тяжіють до спрощення, у зв'язку із чим у деяких випадках загальноприйнятими стають стандарти, які не відповідають мовним нормам. Це, наприклад, скорочення складу -적, що використовується для перетворення іменника в прикметник – хоча в термінах на письмі використовують іменник, він продовжує нести значення прикметника у словосполученні:

언어적 차이 → 언어 차이 – мовні відмінності;
상징적 기호 → 상징 기호 – символ (символічний знак).

Доцільність такого спрощення викликає питання, адже оскільки таке скорочення не узгоджується з мовними нормами, в деяких випадках неможливо здійснити таке скорочення через те, що спрощений варіант уже відповідає іншому визначенню:

과학적 과정 науковий процес – 과학 과정 курс природничих/точних наук;

언어적 기호 вербальний символ – 언어 기호 мовний/лінгвістичний знак.

Менш критичними скороченнями вважаємо упускання присвійної частки -의, а також абривації термінів з ієрогліфічною основою:

인지의 일관성 → 인지 일관성 – когнітивна послідовність;

전문 용어 → 전문어 – термін.

Висновки. Аналіз лінгвістичної термінології показує, що абсолютна більшість термінів мають китайське походження або мають хоча б один склад-ханча. Відповідно, можна стверджувати, що дериваційний потенціал ханча є найвищим. Конкретно для лінгвістичних термінів найбільш продуктивними словотворчими одиницями виявились такі афікси: 어 (語, мова), 음 (音, звук), 사 (詞, мова/письмо), 문 (文, речення/письмо), 성 (聲, звук), 성 (性, природа, характеристика), 법 (法, закон/спосіб), 동 (句, рух) і 구 (句, речення, фраза). Вони можуть приєднуватись як до інших ханча для утворення нового терміна, так і до уже наявного терміна, а також до основ чисто корейського або іноземного походження.

Незважаючи на вимогу термінознавчої науки щодо точності та відповідності термінів мовним нормам, існують випадки скорочення граматично вагомих частин термінологічних словосполучень, таких як прикметникове закінчення -적, присвійна частка -의. Ще однією вагомою проблемою використання ієрогліфічних складів для термінотворення є омонімія. Омонімія словотворчих ієрогліфічних складів залишає відкритим питання доцільності повної заміни термінів, які можуть мати множинне трактування навіть у рамках однієї терміносистеми, на відповідні чисто корейські еквіваленти, навіть якщо такі еквіваленти є довгими, менш зручними у використанні та мають значно менший рівень продуктивності.

Подальше вивчення термінотворчих способів, зокрема морфологічного, необхідне для вирішення вищезгаданих спірних моментів, а також для створення списку словотворчих критеріїв для лінгвістичної термінології корейської мови.

Список літератури:

1. Гуменюк Т.І. Стандартизація в термінології: екстралінгвістичний погляд. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. № 55. С. 75–77.
2. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : монографія. Київ : KM Academia, 2000. 216 с.
3. Литовченко В.И. Классификация и систематизация терминов. *Вестник Сибирского государственного аэрокосмического университета им. академика М.Ф. Решетнева*. Красноярск, 2006. № 3(10). С. 156–161.
4. Рижков А.Г. Юридична термінологія корейської мови: структура та семантика : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.13. Київ, 2007. 253 с.
5. ISO 704:2009(en) Terminology work – Principles and methods. URL : <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:704:ed-3:v1:en> (дата звернення: 24.01.2020).
6. Naver 사전. 한자사전. URL : <https://hanja.dict.naver.com/>.

7. 국가법령정보센터: 국어기본법 시행령. URL : <http://law.go.kr/lisInfoP.do?lsiSeq=128050#0000> (дата звернення: 13.03.2020).
8. 국가법령정보센터: 국어기본법. URL : <http://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B5%AD%EC%96%B4%EA%B8%B0%EB%B3%B8%EB%B2%95> (дата звернення: 13.03.2020).
9. 유현경. 표준 국어 문법 개발을 위한 기초 연구. 서울 : 독수리사, 2013. 213 p.
10. 이광호. 국어 파생 접사의 생산성과 저지에 대한 계량적 연구 : 학위논문(박사). 서울, 2007. 305쪽.

Shestakova O. V. MORPHOLOGICAL TERM FORMATION OF KOREAN LINGUISTIC TERMINOLOGY

The article reviews and analyzes linguistic terminology of Korean language, in particular, terms coined with the help of morphological word formation methods, and their conformity with the standards of Korean language. As a part of standardization project initiated by the Ministry of Culture, Sports and Tourism of the Republic of Korea, a lot of studies related to the term formation have been conducted lately. Those studies focused mostly on science terminology and on general Korean vocabulary, and linguistic terminology has not been analyzed yet. However, it is not possible to complete a proper standardization of linguistic terminology at this point, as without a set list of universal term formation models there is a high risk of appearance of terms that fail to conform to the standardized criteria.

Amongst general principles of term formation and standardization that are recognized by international community, the principle of potential productivity of a term is one of the most important ones. As for Korean language, morphological word formation and terminology created using this method show the highest level of productivity, i.e. have a high derivational potential (파생성). It is because Korean language uses syllables that are based on Chinese characters – hanja (한자). The advantage of hanja usage lies not only in high productivity levels but also in a possibility to express meanings of independent words in just one syllable, for example: 자(字) – letter, character; 어(語) – language. Results of analysis of terminology included in the “Standard Korean Language Dictionary”, conducted to determine hanja that are used the most in linguistic terms formation, has shown that the following syllables have the highest derivational potential: 어(語, language), 음(音, sound), 사(詞, language/writing), 문(文, sentence/writing), 성(聲, sound), 성(性, nature/characteristics), 법(法, law/method), 동(句, movement) and 구(句, sentence, phrase). Regarding negative points of morphological word formation methods, the analysis identified such problems as: homonymy of characters-based syllables that are widely used in term formation; violation of language usage rules (reduction of grammatically important parts of a term, improper spelling of the new terms). Further analysis of morphological word formation is needed in order to optimize word-coining methods and to determine standardized criteria of word formation to avoid the above-mentioned problems in the future.

Key words: morphological word formation, term, affix, hanja, derivational potential, productivity.